

LEKARZ SZKOLNY

Aleksander Maciesza patronem Gimnazjum Nr 8 w Płocku.

Analizując zasługi wybitnego płocczanina Aleksandra Macieszy napotyka się na zasadniczą trudność. W jego działalności niepodobna ustalić, gdzie kończy się skrupulatność naukowca i sumiennego lekarza a zaczyna gorący patriotyzm i żarliwość społecznika. Człowiek, który wymarzył sobie życie w Polsce i wybrał na miejsce swojej aktywności Płock został niedawno patronem najmłodszego, w ukochanym przez siebie mieście, gimnazjum. Wybór patrona młodzieży nie mógł być lepszy, bo dzieło, którego dokonał zasługuje na pamięć a jego życiowa droga, naznaczona wyteżoną pracą dla innych to przykład, na który spokojnie możemy się powołać w wychowaniu naszych dzieci.

Aleksander Maciesza urodził się na Syberii w 1875 roku i tam został ukształtowany w patriotycznym środowisku zesłańców polskich. Ukończył studia medyczne w Tomsku i podjął pierwszą pracę w Smolenskoje w górach Ałtaju, w niewielkim szpitalu, jedynym na przestrzeni 11 tysięcy km², w rejonie zamieszkałym przez 100 tysięcy ludzi.

Do Płocka nie przywiodła go perspektywa oszałamiającej kariery zawodowej, ale chęć znalezienia się w Ojczyźnie, którą znał tylko z opowieści bliskich. Obejmując posadę lekarza więziennego, natychmiast wykroczył poza swoje podstawowe obowiązki organizując obok Szpitala św. Aleksego (na ul. Misjonarskiej) oddział okulistyki. Jednocześnie rozpoczyna tworzyć swoje dzieło z dziedziny antropologii, które po likwidacji wydziału antropologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim, okaże się jedynym ówczesnym tego typu opracowaniem na ziemiach polskich.

Fenomen Macieszy polegał jednak na tym, że nie ograniczał się jedynie do zajęć lekarskich. Już w więzieniu założył Bibliotekę Polską, wygłaszał odczyty i pogadanki, organizował przedstawienia teatralne. Dziś powiedzielibyśmy resocjalizował.

W 1905 roku wziął udział w wielkich wystąpieniach społeczeństwa polskiego przeciw zaborcy. Zyskał wtedy możliwość uruchomienia szkoły średniej w Płocku, ale równocześnie za swą postawę stracił pracę lekarza więziennego i szpitalnego. Cały czas poświęcił wtedy organizacji Gimnazjum Polskiego, uważając, jak sam pisał, że: „wzniesienie gmachu (szkoły) było największym czynem obywatelskim społeczeństwa Mazowsza Płockiego od czasu powstania styczniowego”.

I tak początkowe lata wieku dwudziestego wyznaczyły kierunek życia Aleksandra Macieszy- antropologa, okulisty i higienisty, czyli po prostu lekarza szkolnego. Jako lekarz okulista pozbawiony przez władze carskie oddziału, zajął się prowadzeniem poradni przeciwjaglicowej, co wiązało się nie tylko z zabiegami w gabinecie, ale także szerzeniem profilaktyki, tej ciężkiej choroby prowadzącej do ślepoty. Działania te osiągnęły taką skalę, że pozwoliły na publikację rozpraw na ten temat w latach 1910, 1921 i 1923. Pracę okulisty wykonywał doktor Maciesza do końca życia. Nawet w czasie II wojny światowej, mimo szykan ze strony Niemców, mimo zagrabienia jego zasobów bibliotecznych i prac naukowych, mimo aresztowania żony-trwał ciągle przy pacjentach. Zmarł podczas wykonywania zabiegu okulistycznego, na stanowisku pracy, w 1945 roku.

Druga dziedzina fascynacji Macieszy- antropologia, dotyczyła ciekawego zagadnienia badania oczodołów ludności polskiej, które porównywał z innymi nacjami europejskimi, azjatyckimi, afrykańskimi, amerykańskimi i australijskimi. Dzięki temu mógł bez przeszkód opracować materiał kraniologiczny, badając odkryte w katedrze płockiej czaszki z okresu XII-XV wieku, uzupełniając brakujące ogniwo polskiej antropologii i udowadniając tezę o pierwotnym nordyzmie Słowian. W ten sposób badania płoczanina zadały kłam „szkole antropologicznej”, która dostarczała pseudonaukowych argumentów dla niemieckiego rasizmu. Paradoksalnie nawet Niemcy w 1941 roku przetłumaczyli i wydali jego rozprawę o typach antropologicznych ludności Mazowsza Płockiego”. Oczywiście bez zgody autora. Jednocześnie Maciesza, dzięki swojej dociekliwości stał się ojcem „antropologii indywidualnej”, którą można było wykorzystać w

codziennej praktyce medycznej, poprzez znalezienie korelacji budowy ciała z funkcją gruczołów dokrewnych. O uznaniu jego zasług świadczyć może fakt powierzenia mu przewodnictwa I Zjazdu Antropologów Polskich w 1933 roku i powołanie na członka Międzynarodowego Instytutu Antropologii w Paryżu.

Potęzną pozycję w działalności Macieszy zajmowała higiena. Wiedział, że zniewolone społeczeństwo, aby skutecznie przeciwstawić się władzy zaborcy, musi zadbać o swoje zdrowie. Sposobem miała być oświata sanitarna. Od 1903 roku publikował w „Zdrowiu” liczne artykuły podejmujące tematykę m.in. „stanu zdrowotnego miast naszych i niektórych sposobów jego polepszenia”, „szerzenia zasad zdrowotnych wśród szerszego ogółu”, „sposobów zaopatrzenia miasteczek i wsi w dobrą wodę”, „spraw organizacji kąpielisk szkolnych”. Opracował ponadto skrypt „Zarys higieny krajowej” (niestety nigdy nie wydany).

Zaangażowanie Macieszy w powstanie Gimnazjum Polskiego w Płocku, postawiło przed nim kolejne zadania, które podjął z właściwą sobie sumiennością a jego dzieło można z powodzeniem opatrzyć tytułem: „Dr Aleksander Maciesza prekursorem medycyny szkolnej w Płocku.” Zanim jednak został lekarzem szkolnym sam pokierował komitetem budowy szkoły, a przyjęty projekt został poprzedzony zwiedzaniem tego typu gmachów w całej Europie, tak by nasze gimnazjum spełniało najwyższe standardy. A kiedy już stanął już budynek obecnej Jagiellonki, doktor zaczął pracę z młodzieżą na zajęciach z higieny od podstaw. Jednym ze słuchaczy wykładów Macieszy był najwybitniejszy płocki lekarz, profesor medycyny, rektor Akademii Medycznej w Warszawie, urodzony na Podolszycach Marcin Kacprzak.

Pracę Aleksandra Macieszy doceniły władze odrodzonego państwa polskiego, zapraszając do uczestnictwa w opracowaniu programu nauczania higieny przygotowywanego przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia w 1918 roku. W latach 1919 i 1921 doktor samodzielnie opracował tablice norm rozwoju fizycznego dzieci. Współcześnie znane wszystkim siatki percentylowe z badań bilansowych biorą swój rodowód z tej ziemi, bo od 1923 roku metoda Macieszy zalecana jest do stosowania w całej Polsce. Warto tutaj dodać, że Koło

Lekarzy Szkolnych z Płocka, do którego obok Macieszy należeli także Aleksander Zaleski (wybitny restaurator Szpitala św. Trójcy), Bronisław Mazowiecki (ojciec Tadeusza) i Mieczysław Themerson opracowało „Regulamin pracy lekarza szkolnego”, którego wszystkie elementy zastosowano w opiece zdrowotnej nad dzieckiem po II wojnie światowej, jako normy oparte (o ironio) na zagranicznych wzorach.

Od 1903 roku płocki „Komitet opieki nad choremi dziećmi” z członkiem Aleksandrem Macieszą, utworzył pierwszą w Polsce „Kroplę Mleka”, dostarczającą biednym a zwłaszcza chorym dzieciom mieszanki mleczne. Do zadań stacji należała także opieka nad kobietą w ciąży i karmiącą oraz niemowlętami a porady były bezpłatne. Wtedy również po raz pierwszy w Płocku rozpoczęto patronażowanie nowonarodzonych dzieci przez pielęgniarki.

Jeszcze przed odzyskaniem niepodległości w 1917 roku, pod presją społeczeństwa polskiego okupant niemiecki zgadza się na mianowanie Aleksandra Macieszy pierwszym Burmistrzem miasta Płocka- miasta zadłużonego, z balastem kilkudziesięcioletnich zaniedbań gospodarki carskiej. Staje przed nim problem ratowania ludności od głodu i nędzy. Maciesza wznawia działalność cechów rzemieślniczych i organizuje dożywianie.

Aleksander Maciesza od 1907 roku, przez 38 lat był Prezesem Towarzystwa Naukowego Płockiego. Od 1927 roku sprawował jednocześnie funkcję szefa reaktywowanego Płockiego Towarzystwa Lekarskiego. Fascynował się fotografią, stąd Płockie Towarzystwo Fotograficzne nosi jego imię.

Jak wielu Płocczan może połączyć dzisiaj osoba Aleksandra Macieszy: naukowców rodzimego szkolnictwa wyższego, lekarzy (nie tylko szkolnych), samorządowców, historyków, pasjonatów sztuk i nauczycieli? Jak wiele dla naszego miasta zrobił tylko jeden człowiek, który przyjechał zobaczyć Polskę i został tu na zawsze? Jak wiele historia jednego ludzkiego życia, może wnieść w perspektywę spojrzenia na współczesny świat? Życie Aleksandra Macieszy jest dowodem, że nawet sytuacje beznadziejne mogą mieć pomyślne rozwiązanie, że

zawsze po niewoli przychodzi wolność, że warto pracować nie tylko dla samego siebie, że warto uczyć się, by móc znaleźć satysfakcję w dokonanych odkryciach.

Na płockie Podolszyce wraca, jakby patronażując miejsce urodzenia swojego najgorliwszego ucznia- Aleksander Maciesza. Nauczyciel. Myśliciel. Twórca Gimnazjum Polskiego. Fotografik. Publicysta. Prezydent Miasta Płocka. Lekarz szkolny...

Cóż mogło piękniejszego spotkać Pana, Panie doktorze?

¹**Stanisław Palczewski** - lekarz pediatra, doktor nauk medycznych, badacz historii płockiej służby zdrowia, ordynator oddziału dziecięcego Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Płocku, członek Towarzystwa Naukowego Płockiego, szef ds. historycznych Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku.

²**Jarosław Wanecki** - lekarz pediatra, lekarz szkolny, kierownik „Naszej Przychodni”, członek Unii Polskich Pisarzy Lekarzy, koordynator Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego w Płocku, wieloletni szef ds. informacji, sekretarz a obecnie prezes Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku.